

YÜKSEK ÖĞRENİM KURUMU

Down Sendromlu Bireylerin Yüksek Öğrenim Hakkı İle İlgili Durum Bilgi Notu

Türkiye Down Sendromu Derneği

30.03.2021, Ankara

ÖNSÖZ

Bu rapor tespit edilen sorunlar ve çözüm önerileri esas alınarak hazırlanmıştır. Derneğimiz, Down sendromu (DS) odaklı bir Sivil Toplum Kuruluşu (STK) olmakla beraber Engelli Çocuk Hakları Ağı'nın kurucu sekreteryasında yer aldığından ve sorunların önemli bir kısmı engellilik ve özellikle zihinsel engellilik yaklaşımlarından etkilenerek doğduğundan bazı tespitlerimiz ve önerilerimiz zihinsel engelli bireyler genelinde belirtilmiştir.

Derneğimiz 2009'dan beri faaliyettedir ama kurucuların bir kısmının bu alandaki tecrübesi 30 yıla yakındır yani dünyadaki 30 yıllık gelişme yakinen izlenmiş, hatta bazı bilimsel yöntemlerin ülkemizde ilk örneklerinin yer almasına öncülük edilmiştir. Dernek bünyesinde yedi kişilik Yönetim Kurulunun yanı sıra bir Danışma Kurulu, bir Bilimsel Kurul ve bir de Sosyal Komite vardır.

Derneğimiz saygın enternasyonal oluşumlara üyedir ve çalışmalarda aktif olarak rol almaktadır. European Down Syndrome Association'ın Yönetim Kurulundadır ve her sene en az iki kez 33 ülkenin temsilcilerinin katılımı ile gelişmeler değerlendirilmektedir. Dünya çapında 100'den fazla STK'nın üye olduğu İngiltere'de yerleşik Down Syndrome International'da ülke temsilcisi statüsündedir ve kurumla ortak çalışmalar yapmaktadır. DS Medical Interest Group, TR21RS Group ve World Association of Supported Employment'in üyesidir. Tüm bu enternasyonal birlikler içerisinde kendi tecrübelerini diğer ülkelere aktarmaktadır. Bu kapsamda farklı kongre ve toplantılarda sunumlar yapmıştır. Milletlerarası DS Kongrelerinde ve Birleşmiş Milletler New York merkezinde yapılan DS Konferanslarında davetli konuşmacı olarak yer almıştır.

Ülke içinde alanda çalışan diğer kurumlarla iş birliği içinde olunmaya özen gösterilmektedir. Gerek zihinsel engellilik alanında diğer yetkin kurumlarla projeler yapmak gerekse yerel DS derneklerine destek olmak ana faaliyet konularımızdan birisidir, bilgi paylaşımının önemine inanıyoruz. Yedi bölgede farklı illerde 70'den fazla seminer ve aile toplantısı düzenlenmiş, üniversiteler, okullar, iş yerlerinde farkındalık çalışmaları yapılmıştır. Derneğimize kayıt yaptırmış 7.000 ailemize ve ayrıca sosyal medya aracılığı ile ulaşılan 40.000'e yakın kişiye hizmet verilmektedir. Ayda ortalama 300-310 aileye birebir danışmanlık hizmeti verilmektedir. Şu ana kadar 3.000'e yakın şirket personeline eğitim verilmiştir.

Derneğimiz model programlar geliştirmekte ve eğitmen eğitimi aracılığıyla ülke çapında yaygınlaştırma çalışmaları yapılmaktadır. Bu kapsamda İş Koçu Destekli İstihdam Programı, Bağımsız Yaşam Programı ve Öz savunuculuk Programı geliştirilmiştir. İş koçluğu programı ile 14 ilde, 16 farklı firma ile toplam 85 işe yerleştirme yapılmış ve %78 süreklilik oranı sağlanmıştır. 2014 Yılında çalışmalarına başlayan Bağımsız Yaşam Akademisi'nde ülke çapında uygulanabilecek Bağımsız Yaşam Çalışmaları Eğitim Programı oluşturulmakta ve pilot akademi uygulamaları yapılmaktadır. Öz savunuculuk programı ile gençlerin kendi haklarına sahip çıkmayı öğrendikleri güçlendirici çalışmalar yapılmaktadır. Bunlar geniş kapsamlı programdır, ayrıca DS'lu kişiler için geliştirilmiş farklı eğitim ve bilgilendirme programlarımız mevcuttur. DS ile ilgili erişilen pek çok bilgi bugün bizim web sayfamızdan alınan bilgilerdir.

Sorun tespitlerimizin ve çözüm önerilerimizin bu birikime dayandığını ifade etmek isteriz.¹

¹ Terminolojide bir geçiş süreci yaşandığından engelli ve özel gereksinim tanımları birlikte kullanılmıştır.

RAPOR

Amaç

Amacımız “**Özel gereksinimli bireylerin insanlık onuruna yakışır ve topluma tam katılımlı bir hayat tesis edebilmelerini sağlayacak hizmetlerin eksiksiz olarak sağlanması**”dır. Burada hizmet götürecek kurumlar Milli Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, **Yüksek Öğretim Kurumu**’dur. Bu nedenle bu kurumlar bir çember olarak özel gereksinimli kişiyi ve ailesini sarmaktadır.

Nasıl?

Hedef Kapsayıcı Toplum

Fotoğrafın geneline bakıldığında kapsayıcı yaklaşımı başarıyla hayata geçirebilmek için gerekli şartların niteliği ve bunların istisnasız tümünün uyumla ve yeterlilikle sağlanmasını gerekliliği açıktır. Herhangi birinin eksik bırakılması sonucun da eksik kalmasına sebep olacaktır. Aşağıda özellikle yüksek öğrenim alanında tespit ettiğimiz sorunlar, kaynakları ve çözüm önerileri tartışılacaktır.

Sorunlar

A) Temel Sorun: Yasal boşluklar ve uyumsuzluklar

1-Uygulamadaki Özel Eğitim Yönetmeliği Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesi ile ve anayasa ile uyumsuzdur.

Çözüm: Güncel bir Özel Eğitim Kanununun yanısıra YÖK mevzuatı ve ÖSYM mevzuatı kapsayıcılık ilkesi gözetilerek gözden geçirilmeli ve Down sendromlu ve zihinsel engelli bireylerin yüksek öğretime erişimini sağlayacak düzenlemelere yer verilmeli.

Bunu bir örnek ile açıklamak gerekirse; BM Engelli Hakları Sözleşmesinde tam katılımdan bahsedilip ve devletlere yükümlülükler verilirken ve Anayasamızda ve Engelliler Kanunumuzda ayrıştırma yapılamaz denirken, yeni özel eğitim yönetmeliğinde ayrıştırma kapsamı daha da genişletilmiştir. Burada asıl sorun pusulanın sapmasını engelleyecek bir özel eğitim kanunu olmayışıdır. 573 sayılı KHK kapsamında yayınlanan Özel Eğitim Kanunu 1997 yılında kabul edilmiş, uluslararası sözleşmelerden önce olduğu için güncelliğini kaybetmiştir. Kanunlarla ve yönetmeliklerle yapılan düzenlemelerin her zaman sahada uygulayıcılar tarafından benimsenmediğini görüyoruz. Bunun yolu yine kapsayıcı yaklaşımın yoruma imkân vermeyecek netlikte ve ayrıştırma alternatifi üretilmeden kanunlarda yer almasıdır. Bu konuda YÖK uzmanları tarafından gerekli çalışmalar yapıp kanun koyucuya iletilmelidir.

2-Uygulamada yetersiz erişilebilirlik uygulamaları: Üniversiteler bünyesinde erişilebilir üniversite kavramının sadece fiziksel engelle sınırlı tutulma eğilimi vardır.

Çözüm: Üniversiteye kaydolmuş zihinsel engelli öğrencilerin tam ve eksiksiz üniversite deneyimi edinebilmeleri için kurumlar bünyesinde gereken düzenlemeler yapılmalı, zihinsel engelli bireylerin de yüksek öğrenime tam erişiminden ve üniversite ve kampüs içerisinde tam katılımlarından sorumlu olduklarının altı çizilmelidir.

Kapsayıcı eğitim eğitimin tüm aşamaları içermelidir. Yüksek öğrenim tüm vatandaşların olduğu gibi Down sendromlu bireylerin de en temel hakkıdır.

B) Temel Sorun: Azgelişmiş toplumsal bilinç

Toplumdaki ayrımcı uygulamaların sebebidir. Engelli çocukların okullarda istenmemesi, engelli bireylerin sokakta, toplu taşımada taciz edilmeleri birer göstergesidir.

Çözüm: Engelli haklarının topluma hızla aktarılması ve benimsetilmesi gereklidir. Hak temelli yaklaşımın topluma öğretilmesi ve yaygınlaştırılması hedeflenmelidir. Nihai çözüm kapsayıcı eğitimin kreşten başlayıp üniversite eğitiminin sonuna kadar yaşı ile uyumlu şekilde uygulanmasıdır.

C) Temel Sorun: Yüksek öğretim programlarındaki yetersizlikler

1-Yüksek öğretim programlarındaki yetersizlikler nedeniyle alana özgü yeterli uzman yetişmemektedir. Özel eğitim uzmanı, ergoterapist, dil terapisti, fizyoterapist gibi saha uzmanlarının sayısı son derece yetersiz kalmıştır. Üniversite kontenjanları buna göre ayarlanmalıdır.

2- Tüm öğretmenlerin kapsayıcı eğitim kavramlarına uygun eğitim verecek yetkinliğe ulaşarak mezun olmaları sağlanmalıdır.

İlk ve orta öğretimde kaynaştırma / bütünleştirme ortamlarının sağlanmasında büyük sorunlar yaşanmaktadır. Bunun en büyük sebeplerinden biri öğretmenlerin özel gereksinimli öğrencilere yönelik materyal adapte etme, ders işleme, sınıf düzeni kurma, öğrenciyi ders katma, BEP hazırlama gibi konularda yeterli donanımına sahip olmadan mezun olmalarıdır. Özel eğitim sadece özel eğitim öğretmenlerinin çalışma alanı değildir. Okul öncesi, ilk öğretim ve orta öğretimdeki tüm alan öğretmenleri, psikolojik danışmanlık ve rehberlik öğretmenleri hatta okullarda görev alacak uzmanların hepsinin yüksek öğretimden yukarıdaki konularla donanımlı olarak mezun olmasının sağlanması gerekmektedir. Bu dersler seçmeli değil zorunlu ve uygulamalı ders olarak yapılandırılmalıdır.

Yüksek Öğrenim ile İlgili Mevcut Durum

Yüksek öğrenim tam kapsayıcı bir toplumun ve gerek uluslararası gerekse ulusal yasalarla belirlenen tam kapsayıcı eğitim hakkının ayrılmaz bir parçasıdır. Ancak uygulamada bunun gerçekleşemediğini görüyoruz. Bunların sebeplerini aşağıda bulabilirsiniz.

1- Üniversite sınavında yaşanan adil olmayan uygulama:

Eğitim hayatı boyunca BEP ile okuyan öğrencilerin birdenbire tüm öğrencilerle aynı sorulara maruz bırakılmaları üniversite eğitimine ulaşmalarını engellemektedir.

Çözümler:

- A. Üniversiteye gitmek isteyen Down sendromlu ve diğer zihinsel engelli bireyler için ayrı bir sınav düzenlenmesi yapılmalıdır.

Zihinsel engelli öğrenciler için farklı uygulamalar olmalıdır:

- **Yetenek sınavı ile giriş yapılan bölümlerde sadece yetenek sınavı:** Yetenek sınavıyla alınan bölümlere girişte YKS aranmamalı, sadece yetenek sınavı ile alınmalıdır. Bu yetenek sınavı zihinsel engelli öğrenciler için ayrı bir sınav şeklinde olmalıdır.

- **YKS ile giriş yapılan bölümlerde zihinsel engelli bireyler için özelleştirilmiş YKS sınav soruları ve değerlendirmesi:** Burada kendi müfredatlarına uyumlu olacak şekilde, basitleştirilmiş sorular sorulmalı ve seçenek sayısı azaltılmalıdır. 12 Yıl boyunca hiç karşılaşmadıkları bir müfredata ait soruları çözmeleri beklenmemelidir, burada büyük haksızlık yaşanmaktadır. Yanlıkların doğruları götürmesi uygulaması kaldırılmalıdır.
- **Sınav koşulları:** Sınavda ek süre verilmeli, okutman ve işaretleyici olarak *özel eğitim öğretmeni* atanması yapılmalıdır.

A. Kontenjan: İster yetenek sınavıyla isterse özelleştirilmiş YKS ile giriş yapılınsın, alacağı sınav sonucunda giriş yapılacak bölümlerde özel kontenjan dahilinde yerleştirme yapılmalıdır.

- 2- **Üniversitedeki öğrenciler için yetersiz kapsayıcı eğitim ortamı:** YÖK ile üniversiteler ortak çalışma yaparak zihinsel engelli bireylerin, aynı ilk ve orta kademe eğitimlerinde olduğu gibi, yüksek öğrenim programları kaynaştırma ortamında eğitim alabilecekleri şekilde adapte edilmelidir. Bu konuda çalışma yapmaya hazır üniversiteler vardır. Bu yüksek öğrenim programları kapsayıcı eğitim ilkesine göre düzenlenmelidir. Bu adaptasyonlara zihinsel özel gereksinimli kişiler tarafından sıklıkla tercih edilen bölümlerden başlanabilir.
- 3- **Uluslararası iyi uygulamalar:** İrlanda, İzlanda, İngiltere, ABD gibi ülkelerde bu alanda başarılı çalışmalar yapılmaktadır. Bu çalışmalar incelenmelidir.²
- 4- **Üniversite sınavına girme hakkı vermeyen (yarım!) diploma uygulaması kaldırılmalıdır.** Zihinsel engelli bireylerin de kendi müfredatlarını hakkıyla çalışıp, sınavlarını verdikleri unutulmamalıdır.
- 5- **EKPSS** kapsamındaki sınavlarda zihinsel engelli bireyler için özel bir sınav yapılması, ayrı kontenjan tanınması ve ilave puan eklenmesi konusundaki girişimlerimize desteğinizi bekliyoruz.

Down sendromlu bireyler de kendi haklarının savunucuları olarak bu taleplerini iletmektedirler. Aşağıda Down sendromlu bir genç tarafından açılmış kampanyayı görebilirsiniz.

Saygılarımızla
Türkiye Down Sendromu Derneği

² Dünyanın en saygın üniversitelerinden biri olan Trinity College'in çalışmaları şu linktedir. <https://www.tcd.ie/tcpid/> Ayrıca <https://www.affordablecollegesonline.org/college-resource-center/students-with-down-syndrome/> sitesi de incelenebilir.

Yüksek Öğretim Kurumu (YÖK) ve 2 diğer muhatap daha tarafına **Robert Cem Osborn** bu kampanyayı başlattı

Ben üniversiteye gidersem...

Hayatım bambaşka olacak. Mutlu olacağım. Arkadaşlarımla eğleneceğim. Derslere gireceğim, hepsini öğreneceğim. Çünkü derslerde iyi hissediyorum. Testleri yapıp, başarılı oluyorum. Çabalıyorum ve beceriyorum. Ben yapabilirim, becerebilirim, biliyorum. Ben hallederim. Bütün sınavlarımı çalışır yaparım. O kadar...

Ben üniversiteye gitmek istiyorum.

ROBERT CEM OSBORN

25 yaşındayım, Down sendromluyum, Enka Lisesi mezunuyum, fotoğrafçılık okumak istiyorum, 5 fotoğraf sergim var.

117.757 kişi imzaladı. Hedefimiz 150.000.

Melike Boztepe bu kampanyayı imzaladı

Hasan Aydın bu kampanyayı imzaladı

"Down..."

f Facebook'ta paylaş

f Facebook mesajı gönder

✉ Arkadaşlarına email gönder

🐦 Takipçilerine tweetle

🔗 Linki kopyala

Bu kampanyayı daha fazla potansiyel destekçiye ulaştır

Bu kampanyanın tanıtımını yap